

DOI 10.36074/grail-of-science.12.05.2023.115

AFTER POSTMODERNISM В ТЕОРІЇ ПОСТЛІНГВАЛЬНОСТІ

Протас Марина Олександрівна

доктор мистецтвознавства, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу кураторської виставкової діяльності та культурних обмінів Інституту проблем сучасного мистецтва Національна академія мистецтв України, Україна.

Анотація. *Ідеологія культуріндустрії в добу after postmodernism продовжує продукувати як і півстоліття тому дескілінгові проекти, відтворюючи популістські ідеї мультикультурної глобалізованої постнаціональної спільноти, де більше немає поділу на нації, культурну самоідентифікацію, фахову академічну еліту та аматорів, високе мистецтво і кітч... Глобалізована гомогенність постлінгвальної творчості мала б, на думку прибічників цієї теорії, відкрити доступ до креативного самовиразу кожного бажаного, якого більше не кваліфікують чужинницьким елементом в зміненому постетнічному культурному середовищі. Проте «єдність – в множинності» утворюється саме через усвідомлення ідентичності, а не через її знищення, що загрожує цивілізаційній культурі людства колапсом.*

Ключові слова: *post-постмодернізм, постмодернізм, after postmodernism, постлінгвальність, гетеролінаціональне культуротворення, постетнічна транстекстуальність.*

Поточна війна в центрі Європи загострила тотальну кризу антропоцену, вимагаючи кардинальних світоглядних змін, де базовою вимогою «принципу надії» (Е. Блох) майбутнього людства є повернення цивілізаційного гешталту до духовних культуротворчих джерел, наративів, епістем, парадигм. Принаймні історичні події сучасності ставлять питання не лише про території, суверенітет демократичної України та її повоєнну відбудову, війна оголила більш тонкі філософські питання, які мусять осмислювати усі країни світу, підключаючи в ситуації утворення глобалізаційного мультикультуралізму каузальну свідомість націй зокрема в плані переосмислення самоідентифікаційних арт-епістем, насичуючи їх глибинний сенс трансцендентним виміром формо-вислову. Відповідно, окрім того, що тут важливо розрізнити естетику від бенчмаркінгових інтересів культуріндустрії, складність питання міститься в тому, що тенденції постлінгвальної метамодерної творчості у фронтіру не є сприйнятливими в контексті екзистенційної самоідентифікації етносів всередині країн, особливо такої як Україна, у якій не дивлячись на війну продовжується процес стабілізації націєтворення, зміцнюється статус державної мови, підтримується втілення національної ідеї засобами образотворчого вислову, акцентуються ендемічні культурні особливості в усіх

сферах діяльності. Тому теорії, що презентують явище постлінгвальності, обстоюване західними вченими, зокрема літераторами, якщо і мають право на існування, то як один з аспектів субкультури, не претендуючи на титульний культуротворчій статус. Адже розмивати в середині країни політику мовної сталості особливо тепер, коли вирішується доля незалежної держави і нації, які в умовах війни звільняються від тягаря насильницької русифікації та будь-яких інших пан-ідеологій — значить йти проти закону та інтересів самої країни. Натомість корисно сприяти націєтворчим енергіям досліджуючи генезу деколоніальних процесів, історію руху *Westlessness* і трансформації національної арт-епістемі *after postmodernism*. І при цьому необхідно також продовжувати аналізувати типові в пострадянських просторах, за виразом болгарського аналітика Александра Киоссева, тенденції самоколонізації панєвропейським імперським баченням. В першу чергу мова про контемпорарні візуальні практики глобалізованого «прогресивного світу», механізм дії якого (у м'якої інтелектуальній версії) своїми наслідками нагадує «російський мир», що протягом п'ятсот років вперто нищив українців культурно і фізично, викреслюючи і випалюючи історію, мову, саму пам'ять, як генетичну особливість коду нації (навіть зараз вдаючись до звірячого геноциду, тортур, вбивств). Здається дивним, що сьогодні цього нюансу діатриби не бачать адепти теорії постлінгвальної культури, зокрема не-західних етносів, хоча від некритичного сприйняття постетнічного чи постнаціонального світу застерігало чимало аналітиків, Ганс Бельтінг та Вальтер Мігноло серед них.

Відомо, що на зламі 1980-90-х років у багатьох вчених і митців з'явилося відчуття інтелектуального виснаження західної культури, коли ера постмодернізму здалась завершеною, і світ опинився на порозі якоїсь іншої доби, назву якої ще не знайшли. Пропозицій було багато, врешті світова спільнота зупинилась на умовній дефініції *post-postmodernism*, наданої британським урбаністом Томом Тейлором [1]. Щоправда, після настроїв політичної апатії, зокрема пов'язаної з поразкою лівого руху 1960-х, інтерес суспільства на певний час зупинився на ідеях критичного реалізму, як альтернативного способу культуротворчого розвитку. Таким був рух *After Postmodernism*, філософське обґрунтування якому запропонували деякі відомі західні філософи [2], які опрацьовували методологію застосування міждисциплінарних засобів мислення (від квантової фізики до оновленого сприйняття ідей марксизму чи психології). Міждисциплінарність, перспективність якої зрозумів ще постмодернізм, справді стала прикметою квазі-сучасності. Її відмічали метамодерністи, так само як прихильники гетеролінаціонального культуротворення. Наприклад, професор Університету Турку (Фінляндія), Мехді Гасемі, який пише книги в гібридному стилі «*poeverametry*», поєднуючи жанри драми, роману і поезії. У статті «*Post-postmodernism and the Emergence of Heterolinalational Literatures*» [3] *він наголошує*, що після того, як доба *post-postmodernism* отримала свою назву завдяки статті Лінди Гатчеон [4] (чомусь він не враховує британського архітектора Тома Тейлора, проте згадує Алана Кірбі [5]), були запропоновані не лише назви «дігімодернізм», чи «метамодернізм» та інші, серед яких він пропонував дефініцію «гіпергібридизм» [6], однак жодна з назв не отримала

прихильність широкої наукової спільноти, хоча й виявила ризомність полілогу соціополітичних, культурно-естетичних, технологічних, цифрових вимірів. Тож Мехді Гасемі фокусується на якості гетеролінаціоналізму (*heterolinalism*), як суміші різномовних мультикультурних засобів вислову, адже література світу, на його переконання, в умовах постнаціонального культуротворення вже стала постлінгвальною. Тобто Гасемі тримається типової глобалізаційної естетики, згідно якої постетнічна література світу вийшла за межі будь яких, в тому числі національних самоідентифікаційних, обмежень. І сучасні митці автоматично звільнились від ідентичності як обтяжливого тягаря різних етносів, мов, культур, натомість тепер вони здібні мандрувати транскультурним/транстекстуальним простором-часом, формуючи «ауру гетеролінаціоналізму». Через те став поширеним жанр фанфік, що вважається однією з рис гетеролінаціоналізму. Все це переконує Гасемі запропонувати свій термін не лише для літератури, а для культури в цілому: «У post-постмодерністському періоді лінгвістичний і літературний елітаризм більше не домінує...», митці різних спільнот і етносів, як академічні так і неакадемічні, місцеві та іммігранти, приналежні до високих еліт, або до народних осередків чи просто аматори, тобто усі бажаючи нині поширюють естетику гетеролінаціоналізму, варіюючи та гібридизуючи різні форми, лексики, концептуальні контенти. Вся ця теорія свідомо спрямована на піддрив домінуючих позицій висококультурних фахових навичок і когніцій в ім'я постакадемічних тенденцій постмодерну (що дає підстав низці вчених вбачати в постмодернізмі та його contemporary версіях лише гібрид високого модернізму). Теорія відображає досвід самого Гасемі як перса, який живе у Фінляндії, пише книги англійською, і спонукає інших до подібного тлумачення гетеролінаціональної творчості, бо він є носієм перської культури, який адаптував екзофонічні нерідні елементи, міксуючи в тексті лексику гібридного жанру *noverametry*, адже «через некатегоризовану множинність, книги втрачають належність до перської, до фінської та англійської літератур». Так само робить і згадувана ним Джумпа Лахірі, бенгало-американська літераторка, яка відмовилась від англійської написавши італійською 2018 року роман «Голуб мій Трово» в типовій манері постетнічного гетеролінаціоналізму. Гасемі вбачає в цьому місток між культурами. Але чи варто поширювати мистецький суржик, відкидаючи ідентичний культурний досвід задля уніфікованої десклінгової гомогенності? Вочевидь така позиція є популізмом, що особливо помітно на тлі українського досвіду націєтворення, адже: «Історично процес націєтворення містив однією з вагомих складових культурно-мистецьку епістему, яка візуалізує складні самоідентифікаційні когніції суверенної спільноти громадян... Відповідно є сенс переосмислювати й мистецьку свідомість специфічним різновидом когнітивно-лексичного самовиявлення нації, що візуалізує сутнісні ідентифікаційні енергії» [7].

Для культури України ігнорування національної ідентичності опиняється ентропією, хоча субкультурний експеримент на маргінесі вірогідно збагачує знанням критичних меж ідентифікації. Тим не менш contemporary апропріації, пастиш і симулякр образотворчого вислову не мають користі для майбутнього розвитку, поки нація стабілізує в умовах війни власну ідентичність, хоча часто недосконалість, бруталність арт-вислову презентується суб'єктивною щирістю.

А це працює на дескілінг, втрату фахових навичок, коли мистецький суржик торується як втілення ідеалів західноєвропейської демократії під прапором опору дискримінації іномовних носіїв. Та чи було добрим для України поширення мовного суржику, коли українська спотворювалась за радянські часи? Мехді Гасемі жаліється, що фінські письменники не приймають у свої лави екзофонічних авторів, зберігаючи «гетто етнічних літератур усередині нації», проте він явно плутає популізм мультикультуралізму з демократичними правами інших націй, адже ніхто не заперечує культурне існування діаспори. Та Мехді робить некоректні висновки, що нагадують постмодерні гасла Леслі Фідлера і Джона Сібрука, які отримують нове дихання у post-постмодернізмі: «Тенденція гетеролінаціональних літератур полягає у встановленні та розширенні зв'язків між високими та низькими культурами, використанням рідних і нерідних мов, а також місцевими та іммігрантськими літературами, коли через їхні взаємини всі сторони знаходять можливості самовиразу. Діалоги між різними позиціями та поява нових голосів розширюють кордони постетнічної, постнаціональної та постлінгвальної полілітератури» [3]. В даному випадку цікаво як літератори (парадоксально використовуючи колоніальну топонімію щодо «низьких культур») прагнуть передати емоції й недосконалі знання персонажів через навмисну фіксацію орфографічних помилок в тексті, інші вади формулювання речень, тобто типова риса метамодерної уваги до «структури почуттів» отримує карикатурне втілення, на чому зіграв канадський письменник Джонатан Сан в романі «Всі чужі, коли ти теж чужий» (2017). Більш того, є письменники, які залишають діалог героїв, що не розмовляють, наприклад, англійською, без перекладу, натякаючи — хай читач подивиться переклад в Інтернеті, як то робить нігерійсько-американська письменниця Чимаманда Адічі. Або митці відверто користуються містифікацією, як у 1960-х роках група американських журналістів створила неіснуючу авторку Пенелопу Еш, лише тепер Мехді згадує досвід відомої іспанської авторки трилерів Кармен Мола, яка отримала велику грошову винагороду конкурсу, на вручення якої прийшли троє чоловіків: Агустін Мартінес, Хорхе Діас та Антоніо Мерсеро. Тобто колективне авторство, яким так активно користувались за радянські часи, знову повертається на потребу споживацького суспільства, та чи є це добрим? Бізнес і політика відповідають — «Так», але як має відповісти незаангажоване мистецтво? Мехді вважає колективізм атрибутом гетеролінаціонального письма сучасності. Як і діджиталізацію, коли роман читають з можливостями iPad, з усіма полімедіа ефектами: тобто водночас текст доповнює слайд-шоу і музика, що «свідчить про те, що письмові конвенції в нашому цифровому світі не залишаються недоторканими» [3]. Таким чином споживацькі розваги спрощеної інтернет-естетики витискають сутність тексту на периферію культурного буття, залишаючи в пріоритеті транстекстуальну гру колажем цитат, апропріацій, фанфік образами постетнічного простору, коли відомий твір нескінченно копіюють аматори, додають власне бачення, міксують кілько творів в «контекстуальні інтервенції» (Роб Поуп), і авторство губиться, стає аморфним.

Натомість приклад сучасної України, яка культурно і фізично поступово відроджується з хаосу руйнацій завдяки потужній волі до суверенного

демократичного націєтворення, є показовим для цивілізаційної спільноти саме трансформацією світоглядної парадигми after postmodernism крізь ресайклінг духовної відкритості знання, звільненого від обмеженості антигуманного техніцизму *раціо*, як репресивного тиску фатичної імперії споживацьких суспільств на істинну свободу екстазису творчого вислову. Війна підкреслила сакральну цінність людського життя, екзистенційну вагомість постулатів кордоцентризму. Тож культурно-мистецький розвиток сучасної нації має керуватися естетичною мотивацією розуму як відчуттям вищої істини, завдяки якій триває вільна відповідальна екзистенційна еволюція (не лише українства, а всього світу), і лише так в мультикультурному вимірі абсолютної алетей знайде свій місток планетарного зв'язку різних націй постлінгвальна творчість.

Список використаних джерел:

- [1] Turner, Tom. (1995). *City as Landscape: a post-Postmodern view of design and planning*. London: Taylor & Francis.
- [2] Potter, Garry & Lopez, Jose (eds.) (2001). *After Postmodernism: An Introduction to Critical Realism*. London: The Athlone Press.
- [3] Ghasemi, Mehdi. (2022). Post-postmodernism and the Emergence of Heterolnational Literatures. *Contemporary Aesthetics*. Vol. 20.
- [4] Hutcheon, Linda. (2002). *The Politics of Postmodernism*. New York & London: Routledge, p. 181.
- [5] Kirby, Alan. (2009). *Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture*. New York: Continuum.
- [6] Ghasemi, Mehdi. (2020). *Hyperhybridism: Postmodernism Is Old but Not Old Fashioned*. In: Joel Kuortti & Sirkku Ruokkeinen (eds.). *Movement and Change in Literature, Language and Society*. Baden-Baden, Germany: Nomos, Akademia Philosophical Studies, p. 153–170.
- [7] Протас, М. (2023). Арт-епістемна складова націєтворення. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*, (March 31, 2023; Zurich, Switzerland), 235–237. <https://doi.org/10.36074/logos-31.03.2023.68>